

Čapkův anglický nakladatel

Jana Šlancarová

ABSTRACT

Čapek's English Publisher

This study describes how Karel Čapek's books were being prepared in British publishing house Allen and Unwin. The research focuses on Stanley Unwin, its director, and his role in the process from the late 1920s until late 1960s. After the publisher is introduced, the main phases of the publishing process are reconstructed on the basis of the correspondence from the Allen and Unwin archive. In comparison with other publishing houses (Oxford University Press, Geoffrey Bles) the high standards of Unwin's publishing house stand out. Unwin's admiration of Čapek's works also strengthened the collaboration and in fact made him also Čapek's agent and advocate – which can be seen as a result and at the same time one of the causes of Karel Čapek's popularity abroad. This text can also serve as an example of how publishing history was shaped by real people more than by circumstances.

KEYWORDS

Karel Čapek, Stanley Unwin, Allen and Unwin, publishing history, publishing house, United Kingdom, England.

KLÍČOVÁ SLOVA

Karel Čapek, Stanley Unwin, Allen and Unwin, historie vydávání, nakladatelství, Spojené království, Anglie.

„[...] Čechy budou stát před angloamerickým světem jako pohádková Popelka – nepopsaná, stále čekající na objevení,¹ předpověděli v roce 1918 autoři *A Bohemian (Čech) Bibliography*, která se snažila zachytit a systematizovat veškerou anglicky psanou

1) "Strip the source book of Hus, of the events which followed the Reformation and the anti-Reformation, of the United Brethren and their alleged offspring, the Moravians, of Komensky, and Bohemia would stand before the

literaturu spojenou s Čechami.² Oddíl věnovaný umělecké literatuře je vsutku poměrně stručný. Anglický čtenář (pokud si neopatřil tituly vydané v USA) si před koncem první světové války z české literatury mohl přečíst antologii raně obrozené poezie, *Rukopis královédvorský*, Komenského *Labyrint světa a ráj srdce* a některá kratší prozaická díla, pohádky a pověsti, drama žádné. Bezprostředně po válce situace nebyla o mnoho lepší, na začátku dvacátých let ve Velké Británii působil jen jediný překladatel z češtiny, a to Paul Selver.³

Přenesme se přibližně o třicet let dál. Do roku 1951 ve Velké Británii vyšlo třicet dva titulů od jediného českého autora, Karla Čapka, což převyšuje počet vůbec všech knih, které byly do začátku dvacátých let z češtiny přeloženy. Včetně opakovaných vydání a dotisků Karlu Čapkovi v první polovině století vyšlo více než sto publikací.⁴ Tato čísla snad dokreslují, jak nevídaného úspěchu Karel Čapek jako mladý autor z nově zformovaného státu dosáhl. Vypovídají však také o úsilí těch, jejichž jména se na přebalu knih většinou neskví: literárních agentů, nakladatelů, překladatelů, lektorů a korektorů.

V tomto textu se zaměříme právě na proces přípravy knihy, a to zejména z pohledu nakladatele Stanleyho Unwina. Jeho nakladatelství Allen and Unwin se sice nepodařilo vydat tak známé a úspěšné knihy jako *R. U. R.*, *Ze života hmyzu* nebo *Anglické listy* (s Čapkem totiž začali spolupracovat až ve druhé polovině dvacátých let), zato významně přispělo k tomu, že až na několik výjimek⁵ je Čapkovo dílo v angličtině zpřístupněno celé. Za života Stanleyho Unwina (tj. do roku 1968) bylo připraveno dvacet pět Čapkových titulů, celkem na sedm desítek vydání a dotisků⁶ – titul Čapkova „anglického nakladatele“ (UNWIN 1941: 171), jak Unwin sám sebe označil, tedy může nést právem. Domníváme se, že pro tak rozsáhlou publikační činnost bylo klíčové osobní zaujetí Stanleyho

Anglo-American world like Cinderella from the fairy tale – unwritten about, still waiting to be discovered” (ČAPEK – ČAPEK VOSTROVSKÝ 1918: 19). Překlady citací do češtiny J. Š.

- 2) Text vychází z diplomové práce: viz ŠLANCAROVÁ, Jana. *Anglie a Karel Čapek. Vydávání a recepce díla Karla Čapka na Britských ostrovech*. Brno, 2015. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Luisa Nováková.
- 3) Překladatel a historik František Lützow zemřel roku 1916, Albert Henry Wratislaw už roku 1892, Sir Walter William Strickland, který překládal Erbenovy pohádky a pověsti i Hálkovu poezii, se usadil v Čechách (viz VOČADLO 1975: 43, srov. VOČADLO 1933: 384).
- 4) Tyto údaje čerpám z bibliografií (především MĚDÍLEK 1990) a z vlastní heuristiky provedené v rámci diplomové práce.
- 5) Z děl, která Čapkovi vyšla za jeho života, ve Velké Británii nebyl vydán *Loupežník*, *Povídky z jedné kapsy* a *Povídky z druhé kapsy* byly otištěny výběrově v jednom svazku, v souboru *O nejbližších věcech* byly některé sloupky nahrazeny jinými z knihy *Věci kolem nás*, která samostatně nevyšla. Nebylo vydáno vícero knih, které byly posmrtně sestaveny z Čapkovy novinářské činnosti, ani jeho nedokončený *Kalendář* a *Obrázky z domova*.
- 6) Čtyři tituly Unwin převzal od jiných nakladatelství. Vzhledem k nedostatečným informacím v bibliografiích a fyzické nedostupnosti mnohých dotisků/vydání tyto kategorie v kvantitativním souhrnu nerozlišujeme.

Unwina pro každý krok nakladatelské práce. V jeho kanceláři se sbíhala činnost všech výše jmenovaných, jeho práce přispěla nemalou měrou k tomu, že Čapkovy knihy získaly na anglickém i zahraničním knižním trhu své stálé místo.

Vycházíme z korespondence nakladatelství George Allen and Unwin, dnes uchovávané v archivu při University of Reading. Obraz publikačního procesu sestavený na základě studia tohoto archivního fondu srovnáváme (kde je to možné) s praxí jiných nakladatelství. V případě Oxford University Press bylo možné opět projít archivní materiály, jinde jsme odkázáni na poznámky v Čapkově vlastní korespondenci a pamětech Otakara Vočadla s názvem *Anglické listy Karla Čapka*. Osobnost Stanleyho Unwina i podmínky vydávání za druhé světové války dokresluje jednak sekundární literatura, jednak jeho autobiografie.

1. Stanley Unwin

Kořeny firmy Allen and Unwin sahají do roku 1871, kdy filozof a kritik umění John Ruskin požádal George Allena o pomoc se založením nakladatelství, kde by mohl vydávat své vlastní práce – odtud nakladatelství získalo svůj oficiální název Ruskin House. Nabídka knih se postupně rozrůstala, ovšem stále v okruhu dějin umění, kritiky a socialistických autorů. Po smrti G. Allena (1907) se nakladatelství dostalo do vážných finančních problémů a bylo pohlceno firmou Swan Sonnenschein. V roce 1914 podnik koupil Stanley Unwin (1884–1968) – čerstvý třicátník z rodiny s tiskařskou a nakladatelskou tradicí, který jen čekal na příležitost k osamostatnění.

Z Allenova nakladatelství dokázal během deseti let vybudovat prosperující firmu. Těžiště produkce se sice stále nacházelo v akademické literatuře, nakladatelství už ale nebylo tak úzce zaměřené a postupně si do edičních plánů našla cestu i próza. Mimořádně šťastným rozhodnutím bylo vydání Tolkienova *Hobita* a později *Pána prstenů* (Unwina k tomuto kroku údajně přesvědčil jeho dvanáctiletý syn). Jestliže Robin Denniston uvažuje, že jednou z nezanedbatelných příčin Tolkienova celosvětového úspěch byl vztah autora s nakladatelem, pak nepřímou potvrzuje hypotézu, že i Čapkův úspěch byl Unwinem významně ovlivněn.⁷

7) “[...] the success of Tolkien’s writing, as well as his subsequent fanatical worldwide readership, was due in no small part to the author – publisher relationship that existed between Tolkien, Stanley Unwin, and later Rayner Unwin” (DENNISTON 2008).

Další změnou bylo pojetí role nakladatele: Stanley Unwin se do praktického chodu firmy zapojoval daleko více, než do té doby bylo obvyklé, osobně dohlížel na každý krok při přípravě nové knihy. Svůj postup popsal v knize *The Truth about Publishing* (1926), která prý byla svého času známá jako „bible nakladatelů“ (*Sir Stanley Unwin Li. D 1954: 23*). O její popularitě svědčí i to, že byla pravidelně aktualizovaná a stále znovu vydávaná (do češtiny byla přeložena v roce 1947).

Stanley Unwin už jako mladý získával zkušenosti i v zahraničí. S přítelem podnikl dobrodružnou cestu několika světadílů, o které napsali knihu *Two Young Men See the World*. Praxi získal v Německu, v nakladatelství svého strýce se zaměřoval na získávání práv k dílům zahraničních autorů. Později se stal sám osobností s mezinárodním vlivem. Ve třicátých letech se jako majitel úspěšného nakladatelství angažoval v mezinárodních profesních organizacích: od roku 1933 stál v čele Publishers's Association, vedl International Congress of Publishers, o jehož obnovení se po první světové válce zasloužil, pracoval také ve výkonném výboru British Council. Současníci o něm hovořili jako o velké postavě světového knižního trhu, muži nejlépe obeznámeném se zahraniční knižní produkcí.⁸ Na začátku 21. století o něm R. Denniston říká: „Byl a zůstal jediným londýnským nakladatelem nějakého významu, který skutečně rozuměl knižnímu obchodu i jinde než ve své vlastní zemi.“⁹

Snad to tedy bylo i Unwinovo evropanství, které Čapkovi usnadnilo cestu do renomovaného nakladatelství. Vydávat knihy u Unwina pro Karla Čapka muselo znamenat čest, uznání jeho mimořádnosti (přece jen Unwin nevydával tolik prozaiků, a tak se jméno Karla Čapka objevuje i v Unwinově životopisném medailonku) a také záruku poctivého a svědomitého přístupu, kterého se u jiných nakladatelství nedočkal v takové míře.

Zdá se ovšem, že i pro Unwina Čapek neznamenal jen jednoho z autorů. Když se Unwin s Čapkem setkal poprvé osobně, na první pohled ho okouznil téměř stejně jako už dříve Masaryk (jehož dílo, stejně jako Benešovo, také vydával). Při návštěvě Československa v roce 1938 byl v Unwinově programu také oběd ve vile Karla Čapka. Po Čapkově smrti zajistil, že spolu s jeho posledním nedokončeným dílem *Život a dílo skladatele Foltýna* bylo vydáno i několik vzpomínkových příspěvků. Jeden z nich sám napsal a začíná následovně: „Je jen několik

8) “Sir Stanley Unwin’s knowledge of the field of books and periodicals overseas has been unsurpassed, and he has not kept that knowledge to himself or to benefit of his own publishing firm. He has shared it generously, and the overcoming the obstacles to free flow of books whether at home or abroad has been one of the objects of his life.” Sir Ronald Adam, Chairman and Director/General, The British Council (*Sir Stanley Unwin Li. D 1954: 12*).

9) “[...] he was, and remained, the only London publisher of any distinction with a genuine understanding of any book trade outside his own country” (DENNISTON 2008).

autorů, ať už žijících či mrtvých, z jejichž prací jsem čerpal větší potěšení než z těch od Karla Čapka. Už z tohoto důvodu mi bylo velkým zadostiučiněním být jeho anglickým vydavatelem.“¹⁰ Tato slova opakuje i ve své autobiografii, její osobní část navíc uzavírá mottem z *Obyčejného života*, které měl i na svém pracovním stole: „to, co děláme, dělat z lásky k věci“¹¹.

V roce 1938 se v Praze mluvilo o tom, že by Stanley Unwin mohl obdržet čestný doktorát na Karlově univerzitě. Doktorátu se Stanley Unwin nedočkal, nicméně za své zásluhy v oblasti československé kultury získal Řád bílého lva. Oceněn byl i ve své vlasti, v roce 1946 byl povýšen do rytířského stavu, v roce 1966 získal rytířský titul druhého řádu (KCMG).

Publikační proces

2.1 UZAVŘENÍ SMLOUVY

Při přípravě knihy spolupracovaly tři strany: československý literární agent¹² zastupující zájmy autora, nakladatel a překladatel. První impuls nejčastěji vyšel buď od literárního agenta (zvláště pokud šlo o Čapkovu novou knihu), nebo od překladatele (všiml si nějaké dosud nepřeložené práce, např. *Jak se co dělá*, *Marsyas* nebo *O nejbližších věcech* vyšly v angličtině se značným zpožděním).¹³ Stanley Unwin obvykle reagoval předběžným souhlasem s vydáním, v případech pochybností o vyjádření požádal stranu, která knihu nenavrhl, či nezávislého lektora.

Pokud se Unwinovi zdála kniha vhodná, ujistil se o tom, že překladatel je ochoten se dílu věnovat. Předběžnou neformální dohodu následovala smlouva

10) “These are few authors, living or dead, from whose works I have derived more enjoyment than I have from those of Karel Čapek. On that ground alone it was a great satisfaction to be his English publisher.” Text pokračuje: „But when I go on to say that there was never a moment when our relationship was not a happy one, it will be seen that Čapek made it a pleasure as well as privilege to publish for him. We neither of us made a fortune out of the English editions of his books because, with one or two exceptions, e. g. *The Gardener’s Year*, they have not thus far enjoyed anything like the sale they deserved” (UNWIN 1941: 171).

11) “[...] to do what we have to do, out of love for the thing” (UNWIN 1960: 364). Česky citováno dle ČAPEK 1984: 312.

12) Nejdříve tuto funkci zastával překladatel Paul Selver, prvním profesionálním zástupcem Karla Čapka byl František Khol, zakladatel agentury Centrum (o jejich podvojném působení viz dále). Po Kholově úmrtí Centrum řídila v první polovině třicátých let jeho manželka Bohumila Kholová-Toušková. Poté Karla Čapka zastupoval Bohumil Perlík jménem agentury Universum a zejména Julius Fürth z nakladatelství Fr. Borový, od konce války do Února 1948 JUDr. Karel Scheinpflug.

13) Je zajímavé, že v některých případech mohl překladatel fungovat jako prostředník – literární agent se nejprve obrátil na něj a poté překladatel samostatně kontaktoval nakladatele.

s veškerými právními a finančními podmínkami a předběžným datem, kdy bude překlad odevzdán. Vyhotovení této smlouvy se mohlo pozdržet (současně bylo třeba jednat i s literárním agentem), nakladatel tedy očekával, že práce na překladu začne na základě neoficiální korespondence. Překladatel také aktivně jednal s agentem, někdy uzavíral i samostatnou smlouvu ohledně překladu.

V předválečných letech byla odmítnuta jediná kniha: drama *Loupežník*. Na podzim 1934 na něj upozornila překladatelka Dora Roundová s tím, že část již přeložila, na jaře Stanleyemu Unwinovi poslala celou hru. Její překlad ale nebyl přijat, údajně kvůli nevyhovující kvalitě, ještě větším nedostatkem však patrně bylo právě nedodržení standardního postupu popsaného výše. To, že hru přeložila bez jakékoli smlouvy, Unwin pokládal za nemístné zasahování do práv nakladatelství i autora, podle literárního agenta měla nejprve žádat o povolení k překladu.

Tak přísné lpění na časové posloupnosti kroků se snad zdá přehnané, předcházelo však nepříjemným překvapením: kdyby se Roundová obrátila na agenta, zjistila by, že *Loupežník* už byl jednou přeložen v USA. Daný postup pomáhal všem stranám orientovat se v situaci a neopomenout ničí požadavky. Docenit praxi Unwinova nakladatelství, z dnešního pohledu samozřejmou, nám pomůže srovnání s vydáváním Čapkova díla na začátku dvacátých let.

Jako agent bratří Čapků tehdy vystupoval překladatel Paul Selver, jeho komunikace s autory stejně jako s nakladatelstvím Oxford University Press ale vážla. V prosinci 1922 ho editor žádal o písemné potvrzení, že Karel Čapek přijal podmínky smlouvy, uzavřené již v srpnu, a také dohodu o publikování divadelní verze hry *Ze života hmyzu* (která se od Čapkova textu dost liší). Čapkův souhlas Selver prý nakladatelství tlumočil pouze telefonicky.

Více se o údajném souhlasu Karla Čapka dozvídáme z dopisu Františka Kholla, Čapkova literárního agenta, adresovaného Oxford University Press v říjnu 1923, tedy půl roku po vydání *Ze života hmyzu* i *R.U.R.*:

„V srpnu a prosinci minulého roku s vámi pan Paul Selver uzavřel smlouvu o vydání her R.U.R. od Karla Čapka a *Ze života hmyzu* od bratří Čapků v knižní podobě. Pan Selver nás nežádal o předchozí potvrzení různých detailů těchto smluv, jejichž kopie nám poslal teprve nedávno na naši neodkladnou žádost.“¹⁴

14) “In August and December of the last year Mr. Paul Selver has closed with you the agreements for the publishing in the book form of the plays R. U. R. by Karel Čapek and *The life of the insects* by brothers Čapek. Mr. Selver did not ask our previous approbation of the various details of these agreements, the copies of which he did not sent us but after our urgent request some short time ago” (Oxford University Press Archive, dále OUP, 17. 10. 1923).

Khol žádá nakladatelství o informace ohledně vydání, podílů a prodeje knih. Dále dopis pokračuje: „Zároveň vás prosíme, abyste nám dali vědět, jestli byl Hmyz už publikován. Neobdrželi jsme od pana Selvera nic jiného než pár kopií R.U.R. Pan Selver nám o stavu věci nepíše [...]“¹⁵ Autor tedy ani nevěděl, zda jeho dílo vyšlo, na schválení úprav textu nebo autorské výtisky mohl zapomenout.

V menším měřítku se situace opakovala i s hrou *Věc Makropulos* (nakladatelství Holden) a *Anglickými listy* (nakladatelství Bles). *Věc Makropulos* putovala mezi různými zahraničními agenty a překladateli nejméně tři roky (1924–1927). Čapek k tomu poznamenává: „Nevím vůbec nic a v této nevědomosti doufám jednou odevzdaně skonat“ (ČAPEK 1993: 347). V případě *Anglických listů* si Čapek stěžuje, že neobdržel „ani kontrakt (!), ani autorské výtisky (!) a u těch 20 L nebylo udáno, za kolik výtisků to je, zkrátka anglický editor nejednal nijak businesslike“ (IBID.: 350).

Všechny tyto příklady neefektivní spolupráce spojuje jméno překladatele Paula Selvera, který jednal s nakladateli bez ohledu na autora nebo nově vzniklou divadelní agenturu. Stanley Unwin byl tedy výjimečný tím, že jasně odlišil překladatele od autora zastupovaného agentem, s oběma jednal zvlášť a dohodu stvrzoval smlouvou. Samozřejmě i tak se někdy překlad knihy pozdržel,¹⁶ ale na základě dlouholetého vztahu měl autor jistotu, že kniha je v dobrých rukou, již nehrozilo, že s ním nakladatel nebo překladatel nebude komunikovat.

2.2 PŘEKLÁDÁNÍ

Stanley Unwin se zajímal také o práci překladatelů. Jeho požadavky ukazují zamyšlení *On translations with some notes on “Our universal language”*. Překladatelé by podle něj měli dokonale ovládat svůj mateřský jazyk (a překládat pouze do něj, ne z něj), být obeznámeni s tématem knihy a navíc vládnout jistou literární schopností. Nárokům poté odpovídá i náležitě finanční ohodnocení.

Do přípravy Čapkových knih v Unwinově nakladatelství byli jako překladatelé zapojeni Dora Roundová a manželé Weatheralloví, které Unwinovi doporučil Čapkův přítel a také učitel nových překladatelů ve dvacátých letech, Otakar

15) “At the same time we beg to let us know, whether The insects have been published already. We have received from Mr. Selver but several copies of R. U. R. Mr Selver does not write us about the state of the thing [...]” (OUP, 17. 10. 1923).

16) Např. *Cesta na sever* – Weatheralloví zároveň překládali další dvě Čapkovy knihy, i po dokončení překladu se ještě čekalo, až *Manchester Guardian* otiskne ukázky z knihy a Book Society ji oficiálně doporučí. Čapek proto v březnu 1938 uvažuje: „Jaksi se divím, že nevyšla ještě *Cesta na sever*, jež byla už tak dávno ohlášena. Nevíte, co s tím je?“ (ČAPEK 1993: 355).

Vočadlo. Weatherallovi, česko-anglický pár, se ve třicátých letech stali takřka Čapkovými dvorními překladateli, neboť jejich práce byla dlouhodobě velmi dobře hodnocena.¹⁷ Se ctí zvládli i jazykově obtížná díla jako *Zahradníkův rok*, *Válka s mloky* nebo *Devatero pohádek*, z tuctu jejich čapkovských překladů byl později znovu přeložen jen jediný.

Weatherallovi jako největší znalci dané knihy byli pro Unwina partneři i v otázkách ilustrací a celkového vzhledu knihy. Oni se na Unwina zase obraceli s problémy, které vyvstaly při jejich práci, např. s otázkou, zda překládat vlastní jména. Jedním z nejdůležitějších rozhodnutí byla volba titulu, nad nímž usilovně přemýšlely obě strany. Názvy anglických překladů se od českého originálu odlišují z nejrůznějších důvodů,¹⁸ nové nápady většinou vzešly právě z korespondence mezi Unwinem a Weatherallovými.

Po hrubém překladu přišlo na řadu vybrušování, poté vyhotovení strojopisu, který putoval do nakladatelství, a nakonec probíhaly korektury. Výslednou verzi ještě přehlédl překladatel (Dora Roundová tak zabránila opravení „anachronismů“ v *Apokryfech*), sám autor překlad před otištěním dostal jen výjimečně.¹⁹

V jiných nakladatelstvích Čapka korektury nejednou zklamaly. Po četbě překladu *Anglických listů* psal omluvný dopis jedné ze svých hostitelek, Selver totiž přívlastek „antická paní“ přeložil podle Čapka jako „obstarožní“ (ČAPEK 1993: 34). Překlad *Krakatitu* (Laurence Hyde v nakladatelství Bles) měl opravit Vočadlo, ale nakladatelství mu text neposlalo a Čapka výsledná podoba textu nemile překvapila. Chyby se snažil opravit alespoň pro druhé vydání (i když nové vysazení stránky bylo drahé) a rozhodl se, že nadále bude muset překlady svých knih kontrolovat sám: „Příště ovšem budu žádat, abych dostal proofs všech překladů; je to pro mne hodně nemilá práce, ale což dělat [...] horší je, že se pro samé korektury a fušky (jako byl ten Krakatit) nemohu dostat k pořádné práci“ (IBID.: 353). V tomto ohledu byla pozdější spolupráce s Unwinovým nakladatelstvím ideální: Čapek se i bez toho, aby text osobně korigoval, mohl spolehnout, že nedojde k zásadním nedorozuměním – Marie Weatherallová totiž byla rodilá Češka.

17) Preferoval je i Čapkův agent B. Perlík: “As far as possible we think it desirable to concentrate the Capek translations with the Weatheralls, whose work has been of a uniformly high standard [...]” (University of Reading, dále UoR, AUC 46/33, 12. 4. 1935).

18) Ekvivalentní slovo nebo slovní tvar v angličtině neexistuje (např. *První parta* – *First Rescue Party*, *Devatero pohádek* – *Fairy Tales*), knihu bylo třeba odlišit od jiného díla se stejným názvem (proto místo *Conversations with Masaryk* nese kniha titul *Masaryk on Thought and Life*), nakladatel chtěl titulem čtenáře přilákat (*An atomic phantasy: Krakatit*) atd.

19) Unwin měl na autorův názor rozporuplný pohled. Na jednu stranu: “And we could then let the author see it on understanding that we and not he represented the final court of appeal.” Na druhé straně ve stejném dopise: “With an author of Capek’s distinction his wishes are law – or very nearly so” (UoR, AUC 43/22, 29. 10. 1932).

2.3 POTÍŽE S VYDÁVÁNÍM

Ve čtyřicátých letech bylo vydávání Čapkových knih velmi ztíženo nedostatkem papíru, vysokými cenami i jinými válečnými a poválečnými obtížemi. Cesta od nakladatele ke čtenáři se značně prodloužila (*Marsyas* na vydání čekal více jak deset let), některá díla nebyla publikována vůbec, ale přesto se přisun nových vydání Čapkových knih nezastavil zcela. V situaci, kdy na vytištění čekaly stohy knih, nakladatelství věnovalo prostředky právě na Čapkovy práce.

V roce 1943 se Unwin na příklad rozhodl znovu vydat *Povídky z jedné a druhé kapsy*, na které získal práva od nakladatelství Faber.

„Z reprintu Povědek ze dvou kapes v současné době nebudeme mít žádný zisk – jinak si můžete být celkem jistý, že by je Faber neodmítl přetisknout. Naším jediným motivem je učinit další krok k tomu, aby náš seznam Čapkových knih byl úplný. Potíž tohoto dobrodružství spočívá v tom, že nemáme žádné stereotypy, ze kterých bychom knihu tiskli, a tak nejenže musíme platit výdaje, jako by šlo o novu knihu, ale tyto výdaje jsou navíc ve válečných cenách. Papír zdaleka nedostačuje na vytištění velkého nákladu a nemusím vám říkat, že v malém (nepřesahujícím 1500 kusů) je cena za kus neuvěřitelně vysoká.“²⁰

Unwin neočekával, že by o knihu měly zájem knihovny, které už jistě vlastnily vydání z roku 1935 nebo 1932, a tak byl smířený s tím, že *Povídky* nakonec pravděpodobně budou prodávat pod cenou. Přesto této oběti, jak svůj plán v citovaném dopise označil, nemohl litovat – původní náklad 2000 kusů se rozprodal a nakladatelství ho muselo navýšit až na konečných více jak 4500 kusů, ze kterých po roce 1945 zbylo jen několik desítek.

Výborně se také za války prodávalo *Devatero pohádek*, které nakladatelství znovu otisklo v roce 1943: „V této době jsou knihy pro děti vzácnější než perly, a tak prodáme všechny výtisky Čapkových pohádek a ještě více, dokonce musíme přijmout opatření, aby někteří zákazníci neskoupili celou omezenou dodávku.“²¹ Za války z Čapkových děl Unwin vydal také *Matku, Továrnu na absolutno, dvakrát Cestu na sever, První partu, Život a dílo skladatele Foltýna, Dášeňku*

20) “There is no money to be made out of the reprint of TALES FROM TWO POCKETS at the present time – otherwise you may be quite sure that Faber would not have decided against reprinting it. Our only motive was to have another step towards completing our list of Čapek books. The trouble about the venture is that we have no stereoplates form which to print the book and have thus not only to facet the whole cost of production as it fit were a new book, but the cost at wartime prices. Paper is far too scarce for a large edition to be printed, and on a small edition (not exceeding 1500 copies) the cost per copy, as I need hardly tell you is fantastically high” (UoR, AUC 137/10, 29. 6. 1942).

21) “Books for children are more precious than rubies these days, and we can sell every copy of Čapek’s Fairy Tales and more, and in fact we have to take steps to see that some customers do not corner the entire limited supply” (UoR, AUC 181/8, 22. 11. 1943).

a *Zahradníkův rok* (ten snad i vícekrát), dva svazky *Hovorů s T. G. Masarykem*, třikrát *Měl jsem psa kočku* (jednou společně s *Dášeňkou*), *Hovory* a *Anglické listy* v češtině. Není tedy divu, že koncem války Unwin píše Weatherallovým: „Mohlo by vás zajímat, že jsme na reprinty Čapkových děl pravděpodobně použili větší podíl z našeho skrovného přídělu než na téměř jakéhokoli autora v našem seznamu. I tak se dodávka ukázala jako zcela nedostatečná a jen výjimečně máme něco na skladu.“²²

Když v roce 1945 M. Weatherallová navrhuje další Čapkova díla k překladu a otištění, Unwin poukazuje na dočasnou neuskutečnitelnost jejích plánů právě na příkladu Čapkovy trilogie, za jejíž vydání v jednom svazku mu chybí potřebný papír. *Three novels* konečně vyšly v roce 1948, stejně jako *Krakatit*, který Unwin zamýšlel znovu vydat už v roce 1943. Nedostatek papíru a přetrvávající výrobní problémy²³ také vysvětlují odmítnutí čapkovské literatury po roce 1945 – v té době však už téměř všechny knihy, které Čapkovi vyšly ještě za jeho života, byly v angličtině vydány, a většinou více než jednou.

K Čapkově bibliografii u Unwinova nakladatelství můžeme přičíst také několik položek v češtině. *Anglické listy* a *Hovory s T. G. M.* byly za války vydány s tím, že jejich odbyť zajistí čeští uprchlíci, popř. Československo po osvobození. Část sazby *Hovorů* byla zničena při bombardování, vydání to však jen pozdrželo. O druhém českém vydání začal Unwin uvažovat na počátku roku 1950: „Teď, když je Čapkovo dílo z větší části v Československu zakázáno, nabízí se otázka, zda bychom neměli přetisknout *Hovory s T. G. Masarykem* a *Anglické listy*.“²⁴ S přispěním Interpressu, československého nakladatelství v Londýně, obě díla skutečně vyšla roku 1951.

Tato složitá doba přezkoušela vztah Unwinova nakladatelství k Čapkovu odkazu – a ukázalo se, že Unwin byl ochotný i riskovat finanční ztrátu, jeho osobní vztah k Čapkovu dílu tedy musel být silný. Vysoká poptávka po Čapkových knihách za války napovídá, že právě tyto knihy mohly vhodně zaplňovat mezeru na knižním trhu, který se od beletrie spíše odkláněl, a jejich vydání nakonec bylo pravděpodobně dokonce ziskové.

22) “It may interest you to know that we have probably used a larger proportion of our meagre ration on reprinting Capek’s work than on almost any other comparable author in our list. Even so, the supply has proved quite inadequate and we seldom have any stock” (UoR, AUC 243/6, 14. 2. 1945).

23) “We are still hoping to publish some further work of his the moment paper becomes more plentiful and production difficulties are less formidable [...]” (UoR, AUC 321/5, 22. 12. 1947).

24) “Now that Capek’s works are for the most part forbidden in Czechoslovakia, the question arises whether we ought not to reprint *Hovory s T. G. Masarykem* and *Anglické listy*” (UoR, AUC 449/18, 28. 1. 1950).

2.4 FINANČNÍ VYROVNÁNÍ

Po úspěšném vydání následovalo finanční vyrovnání s překladateli a autorem (fakticky s literárním agentem nebo dědici), navzdory předem uzavřeným smlouvám ale docházelo k problémům. Paul Selver vedl s nakladatelstvím v roce 1950 o svůj podíl na zisku z *Povídek* spor, Weatherallovi museli platbu připomínat, podle svých slov po celou dobu války nedostali vůbec nic. I Čapek se svého podílu musel domáhat: „Co se týče anglických vydání, [...] vyurgovali jsme honoráře za Zahradníkův rok a doufám, že vyurgujeme i v nejbližším platebním údobí honorář za Španělské listy, když už vyšly ve druhém vydání“ (ČAPEK 2000: 152). (Španělské listy nevyšly v nakladatelství Unwinově, ale v Blesově.) Ve prospěch Unwinova nakladatelství však můžeme vzít v úvahu nestandardní situaci za války a fakt, že Weatherallovi i Čapek se svých podílů dočkali, Selverovy nároky podle Unwina překračovaly dohodnuté podmínky.

Zvláště složitá situace, co se týče podílů pro Čapkovy dědice, nastala po komunistickém převratu v Československu. Čapkovo dílo bylo „znárodněno“ a veškeré platby měly jít k vládní literární agentuře Dilia. Karel Scheinpflug, švagr Karla Čapka, právník a jeden z dědiců, oficiálně na tuto instituci převedl svá práva, Stanley Unwin ale nepochyboval, že šlo o vynucený akt. Spolupracovat s vládní agenturou odmítal: „Česká vládní literární agentura tvrdí, že je oprávněna přijímat všechny platby určené dědicům zesnulého Karla Čapka. Jejich žádosti jsme ignorovali, protože nechceme předat peníze komunistické vládě o nic víc, než jsme chtěli té nacistické.“²⁵

Dalo by se namítat, že „chránit“ finance před vládní agenturou bylo pro Unwina daleko výhodnější než jednat podle litery smluv. Pokud by Unwin takto uvažoval, pak by se ale patrně nenamáhal podporovat Čapkovu neteř Helenu Procházkovou, která emigrovala. Samotné vyjasnění situace vyžadovalo desítky dopisů, finanční transakce musela být schválena úřadem pro zacházení s majetkem nepřítele (oficiální název Administration of Enemy Property Department), navíc práva Procházkové nemohla být podložena žádným dokumentem. Unwin měl tedy mnoho důvodů záležitost odložit, ale na místo toho Procházkové vyplatil čtvrtinový podíl (jako celkový nevyplacený podíl ke konci roku 1949 uvedl 1422 GBP) a i nadále ji podporoval – a tento příjem byl pro ni takřka životně důležitý.

25) “[...] the Czech Governmental Literary Agency claim that they are entitled to all sums due to the heirs of the late Karel Capek. We have ignored their applications because we have no intention of handing money over to a Communist Government any more than we had to Nazi one” (UoR, AUC 531/4, 11. 8. 1952).

Práva Procházkové svěřila matka, což česká agentura popírala, ale Procházková se obávala, že dohadování o pravdě by mohlo její rodině v Československu jen uškodit. Podle svých slov měla nepsané dispoziční právo i na zbylou část, Karel Scheinpflug však nechtěl smlouvu sepsat, protože „chtěl zůstat v Československu a bál se důsledků“²⁶. Ovšem ani Scheinpflugovi Unwin nechtěl uškodit, proto místo vysvětlování na stížnosti a dotazy československé agentury jednoduše neodpovídal. V roce 1957 Olga Scheinpflugová údajně přiznala, že k převodu svého podílu na státní agenturu byla přinucena, a souhlasila s Unwinovou rezistencí.²⁷

O deset let později se situace změnila. Scheinpflugová bezpochyby ve spolupráci s agenturou od Unwina žádala informace o prodejnosti, zásobách a dalších edičních plánech, a to s odůvodněním, že o Čapkovo dílo má zájem jiný britský nakladatel. Unwin tomuto zdůvodnění nedůvěřoval, ve své odpovědi ale zmiňuje, že všechny údaje i platby (!) byly do československé agentury Dilia zaslány už v předchozích dvou letech. Unwin tedy své přesvědčení musel změnit, každopádně se mu nedá upřít, že za cenu potíží podporoval Helenu Procházkovou a snažil se jednat s ohledem na Čapkovu rodinu v Československu.²⁸

2.5 ZPROSTŘEDKOVATELSKÁ ČINNOST

Vydané knihy se Unwinovo nakladatelství snažilo prosadit i na americkém trhu, často neúspěšně nebo s velkými potížemi.²⁹ Pokud se přece jen podařilo knihy „udat“, nakladatelství mohlo nabídnout svou kopii knihy k reprodukci, nebo knihu vytisknout ve Spojeném království a nsvázanou poslat do USA, nebo ji dodat připravenou k prodeji, s vnější úpravou dle amerického nakladatelství, které si knihu objednalo. Kromě *Povětroně* (Putnam, 1935) a *Hovorů*

26) “I got even the disposition of the remaining three quarters of the royalties [sic!] from Dr Karel Scheinpflug who as you probably [sic!] know was a loyer [sic!] and administrator of the Capek’s heritage. Unfortunately [sic!] he was obliged to refuse to give a written disposition as he wanted to stay in Czechoslovakia and feared the consequences of it” (UoR, AUC 609/6, 4. 5. 1953).

27) “We found ourselves holidaying in August in Yugoslavia with Mrs. Čapek. A couple of months ago we called on her taking your letter. She was pleased that you had not released her share of any royalties, explaining that while she had been required to write by Ministry of Finance to request the transfer of funds, she had not wished it” (UoR, AUC 754/1, P. C. Dobell, 10. 1. 1957).

28) O Unwinově nadstandardním vztahu k Čapkovi, resp. jeho rodině svědčí i to, že pro ně uchovával podíly ze zaniklého nakladatelství Bles. Po válce Scheinpflugovým také poslal tabák a čaj, který byl v Československu nedostatkovým zbožím – v Británii tomu ovšem nebylo jinak, i Unwin byl odkázaný na přidělové lístky.

29) “After a great deal of trouble we have persuaded an American publisher to issue Meteor in the States[...] We have not yet, however, been successful in placing the rights in Hordubal” (UoR, AUC 46/33, 26. 4. 1935). “We are glad to report that we were at last able to persuade Messrs. Putnams to issue President Masaryk Tells His Story in America. We had tried many other publishers formerly without success [...]” (IBID., 21. 6. 1935). “We must have offered the rights in this book [Hordubal] to fifteen or more American publishers a one time to another but have never been able to interest any one of them [...]” (UoR, AUC 321/5, 3. 7. 1947).

s *T. G. Masarykem* (česky Arts, 1951) britské nakladatelství do USA exportovalo také *Krakatit* (Arts, 1951), *Marsyas* (Arts, 1951)³⁰, *Dášeňku* (Holt, 1933) nebo trilogii *Hordubal – Povětroň – Obyčejný život* v jednom svazku (Wynn, 1949). Z prodeje knihy potom Allen and Unwin pochopitelně získával podíl. Americké objednávky také umožnily několik britských reprintů Čapkových děl – bez nich by náklad byl příliš malý na to, aby se ho vyplatilo tisknout.

Čapkovy knihy se z nakladatelství Allen and Unwin zdaleka nedostávaly pouze do USA, Stanley Unwin totiž nebyl jen Čapkovým britským vydavatelem, ale v praxi i jeho zahraničním agentem. S ústním souhlasem ze strany Čapkových dědiců se jím neplánovaně stal během války, kdy Čapkovy knihy v angličtině poskytoval k překladu vydavatelům, kteří se na něj obraceli. Na konci roku 1945 prosil Karla Scheinpfluga o seznam Čapkových děl a překladů a zároveň potvrzení práv sjednávat překlady z angličtiny do dalších jazyků, „protože často dostáváme žádosti od zahraničních nakladatelů“³¹. Podíl nakladatelství na knihách překládaných z jejich anglického vydání byl 10 nebo 15 %. Mezi lety 1945 a 1947 Unwin ve spolupráci se Scheinpflugem jednal o vydání Čapkových knih ve Španělsku, Francii, Holandsku, Brazílii, Dánsku, Švýcarsku, Itálii a Maďarsku. Po Únoru 1948 byl kontakt přerušen, praxe poskytování anglických překladů ale pokračovala dále – mohlo tak dojít k paradoxním situacím, jako v roce 1952, kdy Allen and Unwin nabízel italskému nakladatelství práva na dvě Čapkovy knihy, současně však o stejných knihách jednala i česká vládní agentura, a teoreticky hrozil soud o to, či práva nakládat s Čapkovými knihami jsou legální. Takový střet byl ale ojedinělý, častěji Unwin jednal s nakladateli ze zemí, kde nepůsobili žádní překladatelé z češtiny. Unwinovo nakladatelství tedy pomáhalo šířit Čapkovo dílo tam, kde to pro československou agenturu nebylo možné.

3. Závěr

Stanley Unwin, na něhož jsme se v tomto textu zaměřili, byl v mnoha ohledech výjimečný nakladatel, a to se projevilo i v péči věnované Čapkovu dílu.

30) Závazné objednávky na *Krakatit* a *Marsyas* se objevují v korespondenci, samotná vydání se nepodařilo doložit.

31) “As we have frequently enquiries from foreign publishers, we shoul appreciate if, if you could prepare for us a complete schedule showing all of Čapek’s works and the translations published so far. [...] At the same time we should be pleased, i fit could be made clear whether we may place theses still available rights on your behalf” (UoR, AUC 238/7, 4. 12. 1945).

Čapek si mohl vážit toho, že se jeho díla ujala jedna z nejmávanějších postav tehdejšího knižního trhu. Nešlo však jen o dobré jméno na obálce knihy: rozdíl mezi předchozími nakladatelstvími, s nimiž Čapek jednal, a Unwinem se projevil už při podpisu smluv. Unwin jasně vymezil místo překladatele a literárního agenta, a tak bylo možno úspěšně vyřešit případné nesrovnalosti ohledně plateb či práv, které se Unwinovu nakladatelství také nevyhnuily. Unwin spolupracoval se schopnými a zodpovědnými překladateli, jak odpovídalo jeho přesvědčení. Čapek se tak mohl spolehnout, že jeho text vyjde v odpovídající kvalitě, a nemusel se osobně zapojovat do korektur, což z Československa stejně nebylo dost dobře možné. Dlouhodobá spolupráce s Unwinovým nakladatelstvím byla přínosná pro všechny strany.

Stanley Unwin se o Čapkovo dílo zajímal i nad rámec svých profesních povinností. Obdivoval Čapkovo dílo a rozhodl se, že ho ve svém nakladatelství vydá pokud možno v úplnosti. Postupem let převzal práva na některá Čapkova díla od zanikajících nakladatelství, během války Čapkovy knihy tiskl v neúměrně vysokých nákladech a s nejistou vyhlídkou na odbyt. Vzhledem k nedostatku papíru nebylo možné otisknout ani zdaleka všechny knihy, které byly k vydání připraveny – to, že vyšly alespoň některé Čapkovy knihy i v této době, ukazuje, nakolik si Unwin československého autora vážil.

Od války navíc Unwin fungoval i jako Čapkův zahraniční agent a dojednal mnohá vydání jeho děl v USA, Austrálii i v jiných zemích, a tak přispěl k rozšíření jeho díla. V době, kdy se na Čapkovy knihy vztahovala cenzura, vrátil tohoto autora Čechům českými vydáními. Ačkoli ze zahraničních i domácích publikací mělo jeho nakladatelství samozřejmě zisk, vzhledem k jeho finančnímu riskování za války lze vyloučit, že by jednal jen na základě ekonomických důvodů. Jeho postoj k vyplácení autorských podílů po válce ukazuje, že Unwin ustálenou praxi neprosazoval bezduše, ale snažil se (byť možná ne zcela úspěšně) dostat svému politickému a morálnímu přesvědčení.

Neznamená to, že jiná nakladatelství a zapojení profesionálové (překladatelé, literární agenti, editoři aj.) neodvedli podstatný díl práce, Unwin přece jen od nich pro spolupráci získal již zavedeného autora, a tak svým způsobem stavěl na jejich úspěchu. Díky Unwinově vytrvalosti a osobnímu zaujetí se však kvalita vydávání a spolupráce zúčastněných výrazně zlepšila a k anglickým čtenářům se postupně dostala Čapkova díla, která by bez Unwina možná zůstala opomenutá nebo rozebraná.

PRAMENY

ČAPEK, Karel

- 1984 *Hordubal, Povětroň, Obyčejný život* (Praha: Československý spisovatel)
1993 *Korespondence* (Praha: Český spisovatel)
2000 *Přijatá korespondence* (Praha: Lidové noviny)

UNWIN, Stanley

- 1941 „K. Č.“; in *Karel Čapek: The Cheat. A novel* (London: Allen and Unwin), s. 171–172
1946 *On Translations with Some Notes on “Our Universal Language”* (London: Allen and Unwin)
1960 *The Truth about a Publisher* (London: Allen and Unwin)

OXFORD UNIVERSITY PRESS ARCHIVE, CAPEK

UNIVERSITY OF READING, SPECIAL COLLECTIONS, ARCHIVE OF BRITISH PUBLISHING AND PRINTING, RECORDS OF GEORGE ALLEN & UNWIN LTD.:

AUC 754/1, Letters between George Allen & Unwin Ltd and correspondents whose names begin DO–DQ – P. C. Dobell, 1957.

AUC 102/4, Letters to and from R. Weatherall, 1940.

AUC 112/3, Letters to and from Julius Fürth, 1941.

AUC 1188/10, Allen & Unwin 1967 letters file WE–WER – M. Weatherallová.

AUC 127/11, Allen & Unwin 1941 letters file WE–WER – M. Weatherallová.

AUC 137/10, Letters to and from Julius Fürth, 1942.

AUC 164/16, Letters to and from Julius Fürth, 1943.

AUC 166/14, Letters to and from A.M. Heath & Co., 1943.

AUC 181/8, Allen & Unwin 1943 letters file WE–WER – M. a R. Weatherallová.

AUC 208/13, Allen & Unwin 1944 letters file WE–WG – M. Weatherallová.

AUC 238/7, Allen & Unwin 1945 letters file SC–SD – K. Scheinpflug.

AUC 243/6, Allen & Unwin 1945 letters file WE–WER – M. a R. Weatherallová.

AUC 277/10, Letters to and from Karel Scheinpflug, 1946.

AUC 30/3, Letters to and from Authors' Syndicate Ltd., 1932.

AUC 321/5, Letters to and from Karel Scheinpflug, 1947.

AUC 328/2, Letters to and from M. Weatherall, 1947.

AUC 34/5, Letters to and from R. Weatherall, 1932.

AUC 347/14, Allen & Unwin 1948 letters file FI–FN – V. Fischl.

AUC 36/11, Letters to and from Henry Holt & Co., 1933.

AUC 372/10, Letters to and from Dora Round, 1948.

AUC 373/9, Letters to and from Karel Scheinpflug, 1948.

AUC 424/1, Allen & Unwin 1949 letters file SC–SCH – K. Scheinpflug.

AUC 43/22, Letters to and from Dora Round, 1932.

AUC 430/12, Allen & Unwin 1949 letters file WE–WER – M. Weatherallová.

AUC 432/12, Letters to and from A. A. Wynn Inc., 1949.

AUC 433/4, Allen & Unwin 1950 letters file AD–AH – The Controller General Administration of Enemy Property Dept.

AUC 449/18, Allen & Unwin 1950 letters file FI–FK – J. Firt.

- AUC 457/1, Allen &Unwin 1950 letters file SE–SG – P. Selver.
AUC 46/33, Letters to and from Universum Bohumil Perlik, 1935.
AUC 477/15, Allen &Unwin 1950 letters file STR–STZ – J. Stránský.
AUC 48/9, Letters to and from W. A. Fuller, 1936.
AUC 484/12, Letters to and from A. A. WynnInc., 1950.
AUC 499/13, Letters to and from Julius Firt, 1951.
AUC 50/4, Letters to and from R. Weatherall, 1936.
AUC 506/15, Letters to and fromInterpress Ltd., 1951.
AUC 52/34 , Letters to and from R. Weatherall, 1937.
AUC 531/4, Allen &Unwin 1952 letters file AD–AH – Administration of Enemy Property.
AUC 571/10, Allen &Unwin 1952 letters file STR–STZ – J. Stránský.
AUC 59/8, Letters to and from Julius Furth, 1939.
AUC 609/6, Letters to and from Helena Prochazková, 1953.
AUC 658/8, Letters to and from Transworld Publishers Ltd., 1954
AUC 663/1, Allen &Unwin 1955 letters file AR – Arts.
AUC 77/7, Letters to and from R. Weatherall, 1939.
AUC 868/4, Letters between George Allen &Unwin Ltd and correspondents whose names begin FE–FK – J. Firt, 1960.
AUC 883/12, Letters between George Allen &Unwin Ltd and correspondents whose names begin PR – H. Procházková, 1960.

LITERATURA

- ČAPEK, Thomas – ČAPEK VOSTROVSKÝ, Anna
1918 *A Bohemian (Czech) Bibliography. A Finding List of Writings in English Relating to Bohemia and the Čechs* (New York – London: Fleming H. Revell)
- DENNISTON, Robin
2008 „Unwin, Sir Stanley (1884–1968)“; Oxford Dictionary of National Biography, <<http://www.oxforddnb.com/view/article/36614>>, přístup 15. 10. 2016
- FEATHER, John
2006 *A History of British Publishing* (London: Routledge)
- HOLMAN, Valerie
2008 *Print for victory. Book publishing in Britain 1939–1945* (London: British Library)
- MĚDÍLEK, Boris
1990 *Bibliografie Karla Čapka. Soupis jeho díla* (Praha: Academia)
- SIR STANLEY UNWIN LI. D.
1954 *Sir Stanley Unwin Li. D. Tributes from Some of His Friends* (London: Allen and Unwin)

STEVENSON, Iain

2010 *Book Makers. British Publishing in the Twentieth Century* (London: British Library Board)

VOČADLO, Otakar

1975 *Anglické listy Karla Čapka* (Praha: Academia)

1933 „Anglický překladatel z češtiny“; *Přítomnost* 10, č. 24, s. 384.

Mgr. Jana Šlancarová, slancarova@mail.muni.cz, Ústav české literatury a knihovnictví, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno, Česká republika / Department of Czech Literature and Library Studies, Faculty of Arts, Masaryk University, Brno, Czech Republic